

EKLUND, R. R.

Rymd och människa : R.R. Eklund

Schildt

1938

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
  - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
  - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
  - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

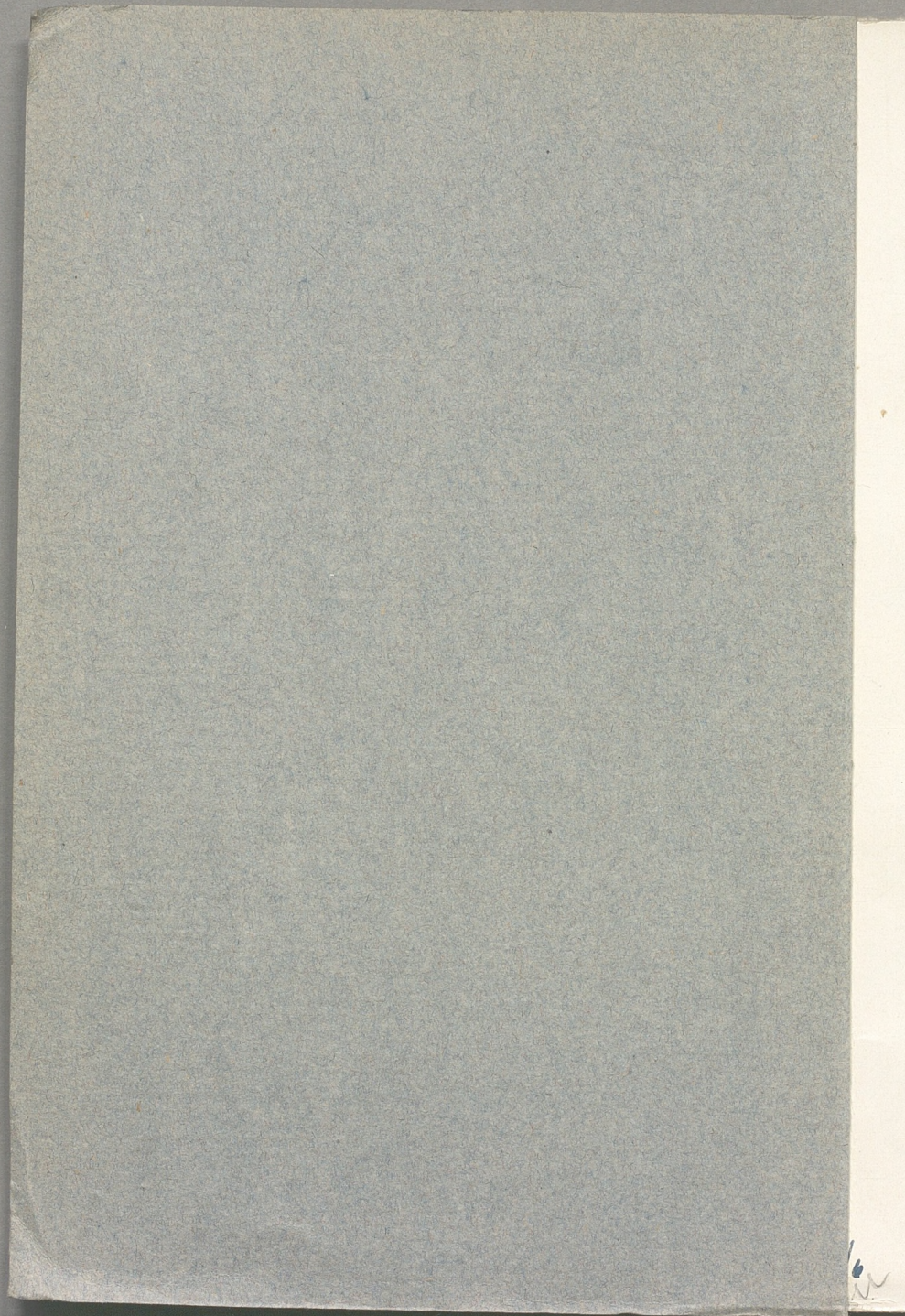
Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

Vitt.
5as.
(Prv.)
o

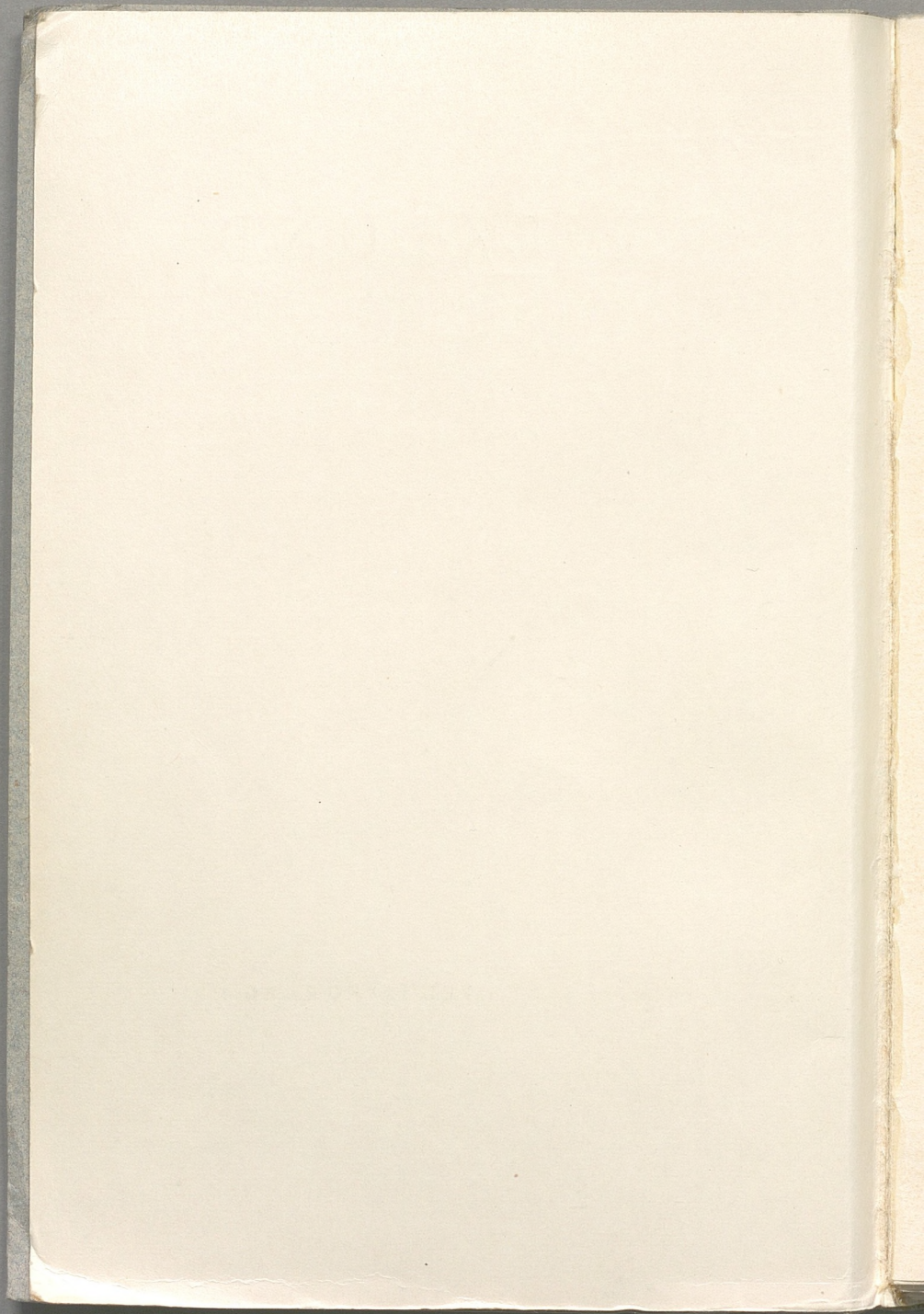
R. R. EKLUND

Rymd
och
Människa

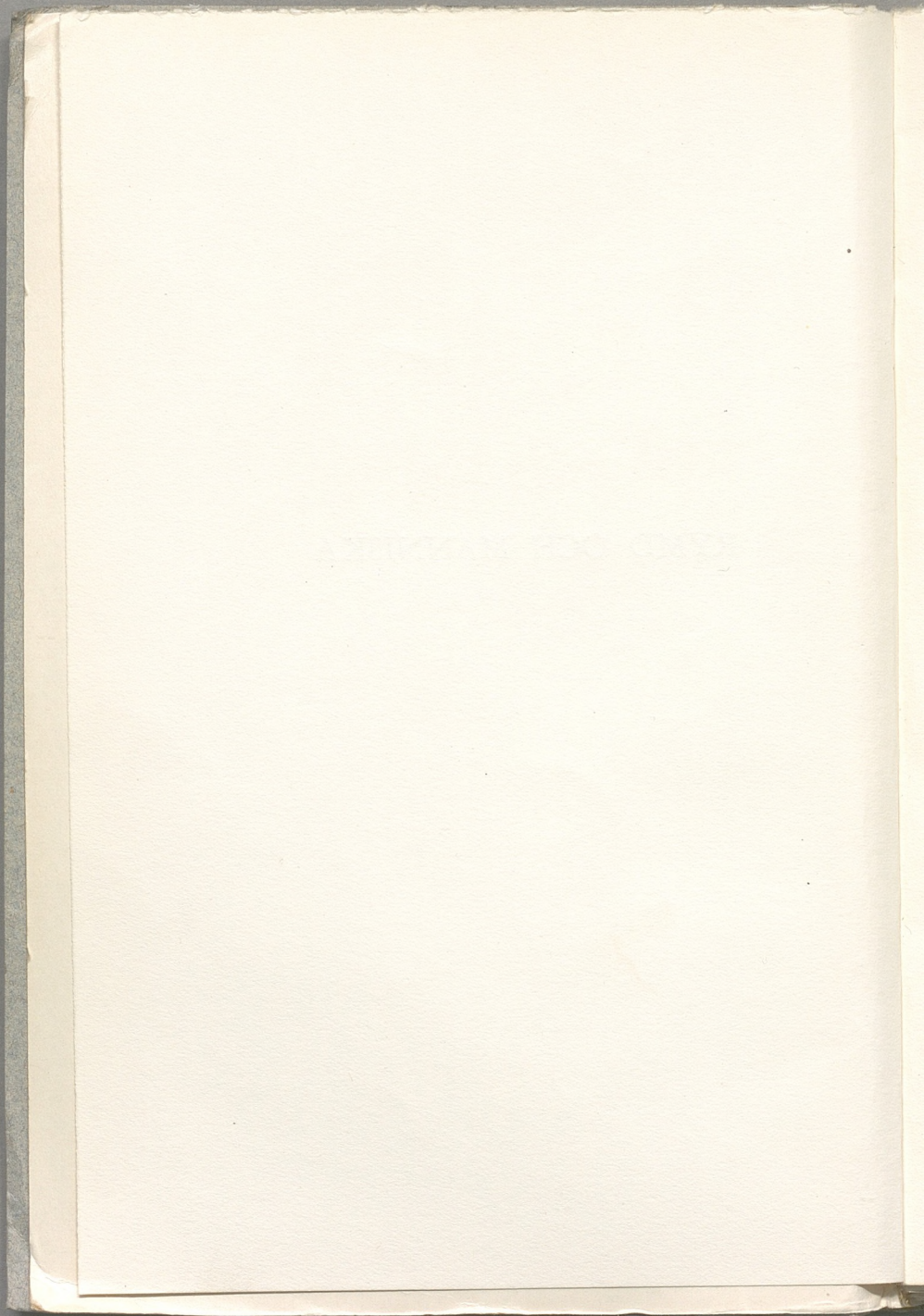

HOLGER SCHILDTS FÖRLAG

RYMD OCH MÄNNISKA

R. R. EKLUND

RYMD
OCH
MÄNNISKA

HELSINGFORS

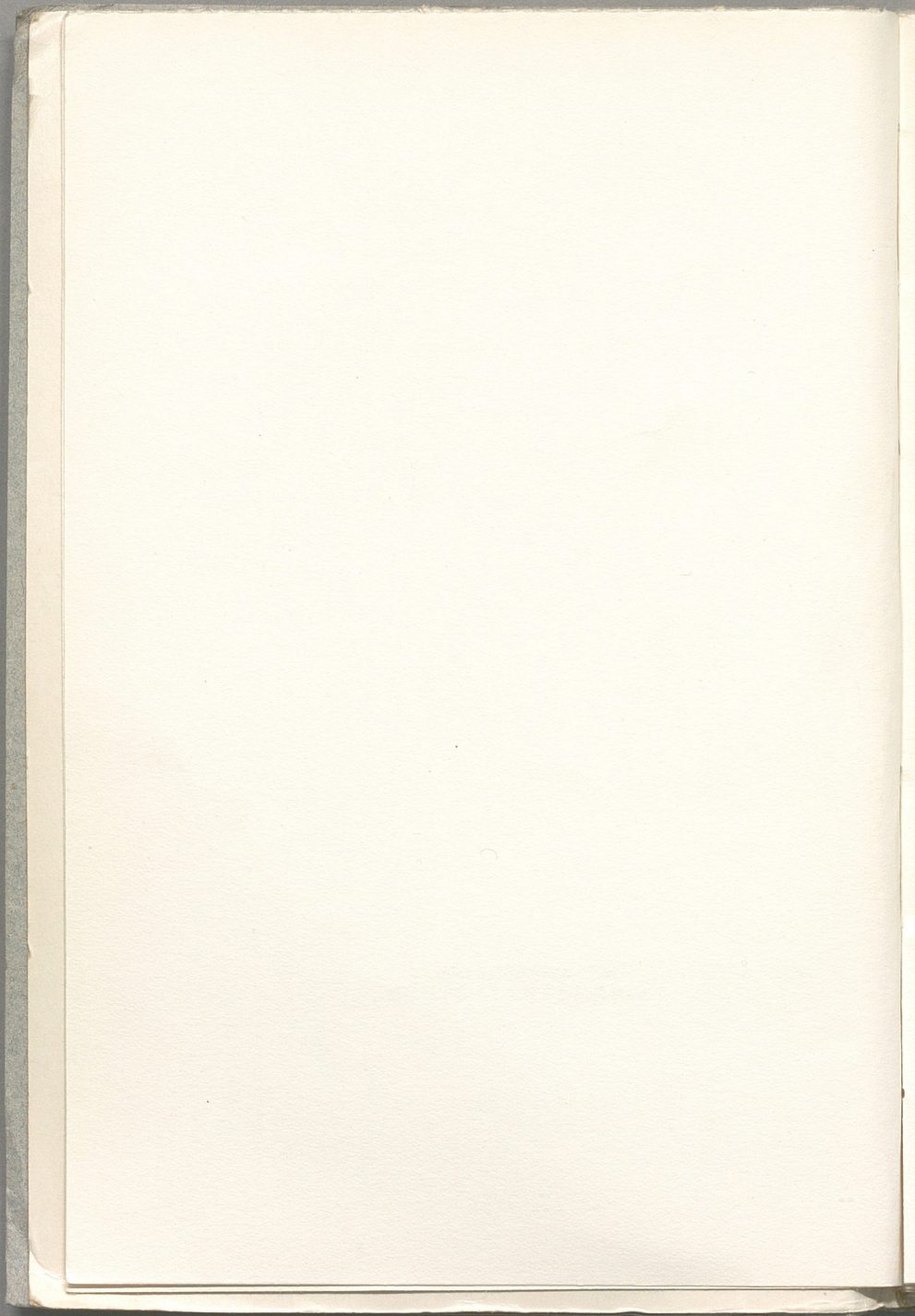

HOLGER SCHILDTS FÖRLAG

HELSINGFORS 1938
CENTRALTRYCKERIET

I

Dibarnet är den äldsta medlemmen av människosläktet, och den längst förblivande. Tidlös, opolitisk, v e r k l i g.

Vi vända oss från vårt ursprung och bli profiler, silhuetter, namn. Vår strävan går ut på att avteckna oss så fristående och skarpt som möjligt mot det stora skeendets bakgrund. Ja, ibland kunna vi tro att vi verkligen stå och röra oss suveränt.

Vara vis: att bara behöva se och konstatera. Forska och förklara är yttringar av vår inferioritet.

Vi leva under en förlamande kontroll.
Medvetandets onda öga kommer själslivet
att stelna som en lavaflod i samma ögon-
blick det väller fram.

Hur skulle förnuftet kunna styra livet:
det är ju bara en försvinnande liten, ibland
för några drunknande ögonblick upplyst
fläck i den stora rörelsen.

Vansinne lättar väl liksom klagan. Man
kastar sig in i sitt helvete, är där med hull
och hår och vet inte av någon himmel.
Liksom djuren när de skall till att dö: de
begära inte omvårdnad, dra sig bara undan
och överlämna sig åt det som skall ske.

När man rör sig i ett mörkt rum händer
det att man sluter ögonen och sträcker ut

armarna. Man vill själv skapa mörkret kring sig, sitt eget personliga mörker, och treva fram däri. Man vill inte ha att göra med det ovänliga rums- och världsmörkret, där man förlorar sig. En självmedveten människa går omkring i det egenhändigt släckta ljuset.

Evighet är våra känslors mått. En dag av missmod, en förtvivlans stund — man står där, horisonterna sjunka undan och man är hopplöst instängd i det som ej kan stänga. Och lika gränslösa äro extasens ögonblick.

I möjligheternas skog går den svage omkring. Vilken frodighet, vilka utsikter! Hur skulle man nännas stanna, hugga in, förvandla till ett barskalat dött faktum ett av dessa granna möjlighetsträn!

De fantastiska älska ofta det sakliga. De behöva mark och språngbräde, ansats kunna de ta utan påstöt och ledning. De önska känna jorden under fotbladen, denna svala trygga beröring som kvarlevande i flyktens ögonblick ger stadga. Verkligheten är det kringsvävande sinnets läkedom och korrektiv.

Att se sitt förgångna fastslaget i ett påtagligt, orubbligt resultat kan vara hemskt: det är att skåda kära anhörigas balsamerade lik. Annat är att gräva i minnet. Där är det framfarna inte dött, ännu mindre balsamerat. Det lever, andas och rör sig. Blod från nuet flyter i varje stund till minnets fordom och kommer det att ständigt skifta, växla uttryck, tillväxa, förminskas.

Jag misstänker att berättelsen om fari-sén och publikanen har en djupare symbo-

lik än den man tänker på. De öppna sitt hjärta i templet, de två, pösande av självgodhet och fallande ned på sitt ansikte. Men de båda äro ett; ty templet är mitt bröst, eller ditt, och vår förhävelse och vår ruelse sjunga sin eviga växelsång med fari-séns och publikanens röster.

Den religiöses syndakänsla kan ej alltid vara så genomträngande. Det är väl i mel-lantiderna gudsnådligheten blir till. Just nu är det ju rätt drägligt, ingen kamp med arvfienden men inte heller den översväm-mande känslan av nåden — och så komma de himlande blickarna och orden så natur-ligt som någonting oäkta kan göra det.

När man fröjdas befinner man sig i en gemenskap, om så med döda ting. När man är betryckt står man allena. Händer som bruka sträckas fram dragas tillbaka,

eller slå. De vilja det kanske inte, men det går så. Ty bedrövelsen skapar en vägg kring den bedrövade; han befinner sig i ett tomrum, onåbart utifrån. Bedrövelsen bryter sammanhanget, hejdar omsättningen, steriliserar.

Den tvättakta hypokondern är en stor häxmästare. Har han en sällsynt glädjestund förvandlar han den strax till en pinans timme. Han har fullt upp med samvetsagg, ty han tycker sig ha stulit varje glädjesmula från bedrövelsen. I grunden är han lyckligast när han är olyckligast.

Någon har kallat tungsintheten »den babyloniska sjukan». Och det är sant: nedstämdheten är förvisso ett syndfullt tillstånd.

Lasterna äro sluga taktiker. När vi börja tröttna på dem uppamma de hos oss känslan att vara dem skyldiga trohet, så att vi, om vi någon tid hålla oss borta från dem, av pliktkänsla ändå alltid komma tillbaka. Så blir det äktenskapet varaktigt, liksom ofta resonemangspartier.

Våra dygder äro mest följderna av föresatser, vilja, beräkning, våra laster komma över oss oförberett, med en naturkrafts våldsamt. Därför stå sig de förra så slätt vid anloppet.

Bara vi kunde hålla klart för oss att sanningen inte förändras av våra eller andras tycken, infall och stämningar! Den står orubblig där bakom; vi se den inte men den finnes där; och borde inte medvetandet härom ge oss balans och sinneslugn, bevara både för högmot och misströs-

tan. Men vi fästa oss vanligen bara vid det vi själva eller andra känna och tycka. Vi ta höljet bakom vilken sanningen döljer sig för sanningen själv.

Hur dumt att hänle åt eller förarga sig över livsinnehåll och åskådningssätt, former och uttryck som ej äro ens egna. Visst är det skönt att någon gång tro sig vila i sin egen slutgiltighets kula, nöjd och dömande. Men bäst är att i tid slå hål i väggen. Att inte behöva något, det är att vara Gud, eller en förtorkad gren.

Simson miste sin styrka när man klippte hans hår. Andra ha erfarit något liknande. Att blanda sig i en medmänniskas privatangelägenheter har ofta en sådan effekt. Hon förlorar sin styrka i det som väsentligt är. Hennes lilla rancune vaknar och vänder sig mot fridstöraren, och så glömmer hon varför hon är till.

Vilka dystra ord äro egentligen inte avgöra, besluta sig! Friska och käcka skjuta de upp, de tyckas fulla av liv och löften; men omkring dem utbreda sig gravfält av krossade möjligheter. Fällda skogar ge relief åt deras resning. Vad hade inte kunnat frodas omkring dem! Vi gå vilse i gissningar.

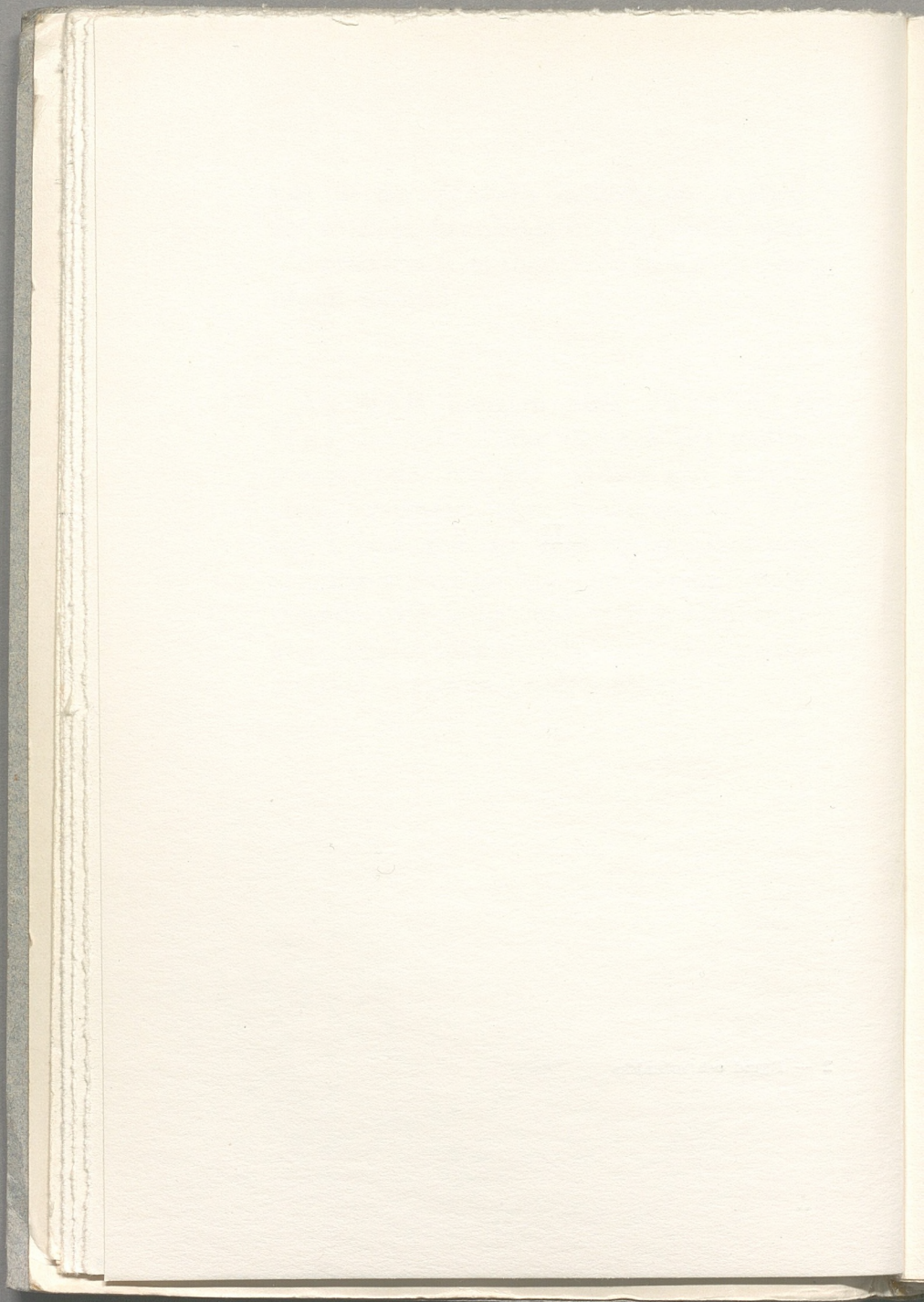
Att vi själva någonsin och under några förhållanden skulle vara starka är visst ett misstag. Det starka i oss kommer utifrån: från jorden och himlen, från livets osinliga strömdrag och okända ämnens och världens famntag eller hat. Vi äro kärll, speglar, instrument.

Det är en sund instinkt som kommer oss att säga: solen går upp, solen går ner, och icke: nu har vår jord vridit sig så att o.s.v. Det stackars övergivna ptolemaiska syste-

met är den jordiska bofasthetens system, det troende, handlande och hoppfulla människosläktets fasta mark, för så vitt det har någon framtid.

Att återfå hungern efter vårt dagliga bröd — inte det och det delikatespisbrödet n:o 1 — sådant kan inträffa efter strapatser, efter sjukdomsfall. Det kan kännas som att ligga raklång mot den sommarvarma jorden, uppgående, mottagande, och svagt minnas hur man spinkigt upprätt sökt utvälja, ratat eller nådigt godkänt det stora bordets rätter.

II

Ensidigheten är klar, slående och medryckande. Den som strävar till opartiskhet, rättvisa, sanning blir grumlig: han vill ha alla synpunkter på en gång.

Smålögner, halv- och trekvartssanningar fylla vårt liv. Vi bättra på sanningen en smula, inte precis för att bereda oss fördel men för att runda av, putsa upp, släta över den skrovliga verkligheten. Ett offer åt vår dyrkan av skenet och bekvämligheten, ett utslag av vår fåfänga och lust att ställa oss in.

Det rena tänkandet, utan strävan till uttryck, finnes det till? När tanken arbetar

frenetiskt, med denna uppfinningsriki-
dom och ohejdbara cerebrala svada, som ibland
kan förekomma, händer det att man om
någon timme känner sig trött i underkäken.
En trägen talare måste ofta ha den förnim-
melsen. Har tankeutsvävningen framkallat
fullkomligt omedvetna rörelser i det kropps-
parti, som främst är rörligt när man talar?
— Ja, här le visst psykologerna, de som
veta allt.

Man kan inte bara mörda av människo-
kärlek och stjäla av oegennyttan utan även
ljuga av ärlighet.

Moralen är kanske sist och slutligen en
fråga om tycke och smak. Flit är mitt
nöje, det är odrägligt att vara dygdig, när
jag dricker är det rätt.

Man måste ha någonting att kasta i sina lasters gap för att de inte skola sluka en med hull och hår.

Ja, det fordras en viss smidighet i umgänget med lasterna, även om man hatar dem. Till dess man som Luther lärt sig slunga bläckhornet mot djävulen.

Att blunda för det fula, skrämmande o. s. v. är farligt: man ser det bara bättre.

Ting bli vackra när man fattar deras orsak, liksom ansikten när man känner deras historia.

Barn och blod och jordgummetrivialitet, blomma och kniv, tår och tår — allt är lika vackert, eller fult.

Ändamålsenligheten är en bekväm sugga
som gjort sitt och mist sin fruktsamhet.
Just ingenting att hurra för.

Mångskiftande upplevelser tyda på en
splittrad personlighet.

Det finns människor som man går och
hatar stilla på avstånd — de vinna vanligen
vid närmare bekantskap. Liksom de man
i stillhet beundrar förlora.

En tunna ättika och ett skedblad honung:
inte ens inför sväldöden kunna somliga
låta bli att välja det förra.

Egenkärleken är mycket oegoistisk: den
har ingenting mot rivaler.

Både framtagsenhet och indolens är bra. —
Det gäller bara att ha dem båda.

Det finns personer som alltid se nytvättade ut — rena är inte rätta ordet.

Ett gatuintermezzo i vårt surmulna land är nästan alltid av bedrövlig eller ruskig art. En knut i väven, just aldrig en färgklick.

Reflexion inför gammalt porträtt:

Enstöringsnaturer, egocentriker, fantaster, original gå gärna med hakan indragen. »Fadermördarnas» käkbepansrade tid var visst också särlingarnas rätta tidsålder.

Ömtåliga, väjande personer, rädda för att blotta sitt jag och med en viss inpiskad förmåga att skapa kring sig ett skydds-

pansar, höras ibland använda man som första persons pronomen.

Han har börjat framhäva sina förtjänster. Det betyder: han börjar känna att det sackar tillbaka.

Dens och dens evinnerliga beniga utläggningar! Kanske ha de fosfor, som fiskben, men ben är det. De fastna en i halsen. Det finns inte kött på benen — och ingen rymd kring det obefintliga köttet!

Jargongen — salongsjargong, krogjargong o. s. v. — är de dummas och räddas förskansning mot förnuftet.

En kroppslig defekt kan, hos en man åtminstone, framhäva och potensera hans

förtjänster. Liksom missbildningen pärlan i musslan.

Känsliga barn kunna inför utomstående skämmas för dem de hålla kära. En sund instinkt kanske: de vilja hålla dem för sig själva. De frukta att ett oförstående omdöme skall bringa oreda i det självklara förhållandet.

Att bli barn på nytt —. Man brukar säga det i nedsättande bemärkelse —.

Faderns uppgift är törhända att vara en reservmamma.

Man kan vara god människokännare men för finkänslig att meddela sina observationer.

Det kan hända att jag av gammal dålig vana analyserar mig själv när jag söker analysera andra.

Att helt sakna pengar är bättre än att ha otillräckligt.

Att helt sakna förstånd är bättre än,
o. s. v.

O. s. v.

Det absoluta intet kan yngla av sig världar.

— Tiden, tiden —

— Ja, denna kära tiden.

— Tiden kräver —

— Tiden strök just förbi!

Upplevelserna är grumset som skall lägga sig — färg och arom bli kvar om materialet hade någon kraft.

Femårsplaner äro kanske bra. Säkert är åtminstone att dagsplaner och timplaner äro att rekommendera för fantasibegåvade (karakterslösa) människor.

Man har ordnat t. ex. sina böcker: de stå rakryggade i jämna led. Nu är det de som hålla en smula ordning på en själv. Man känner deras prövande blickar i nacken.

Nödvändighetens pisksnärt över liknöjdhetens krubba — det sjunger ändå av vidder i den!

Envisheten är svaghetens styrka.

Det stabiliserade missnöjet är en säkrare tillgång än tillfredsställelse i första rappet.

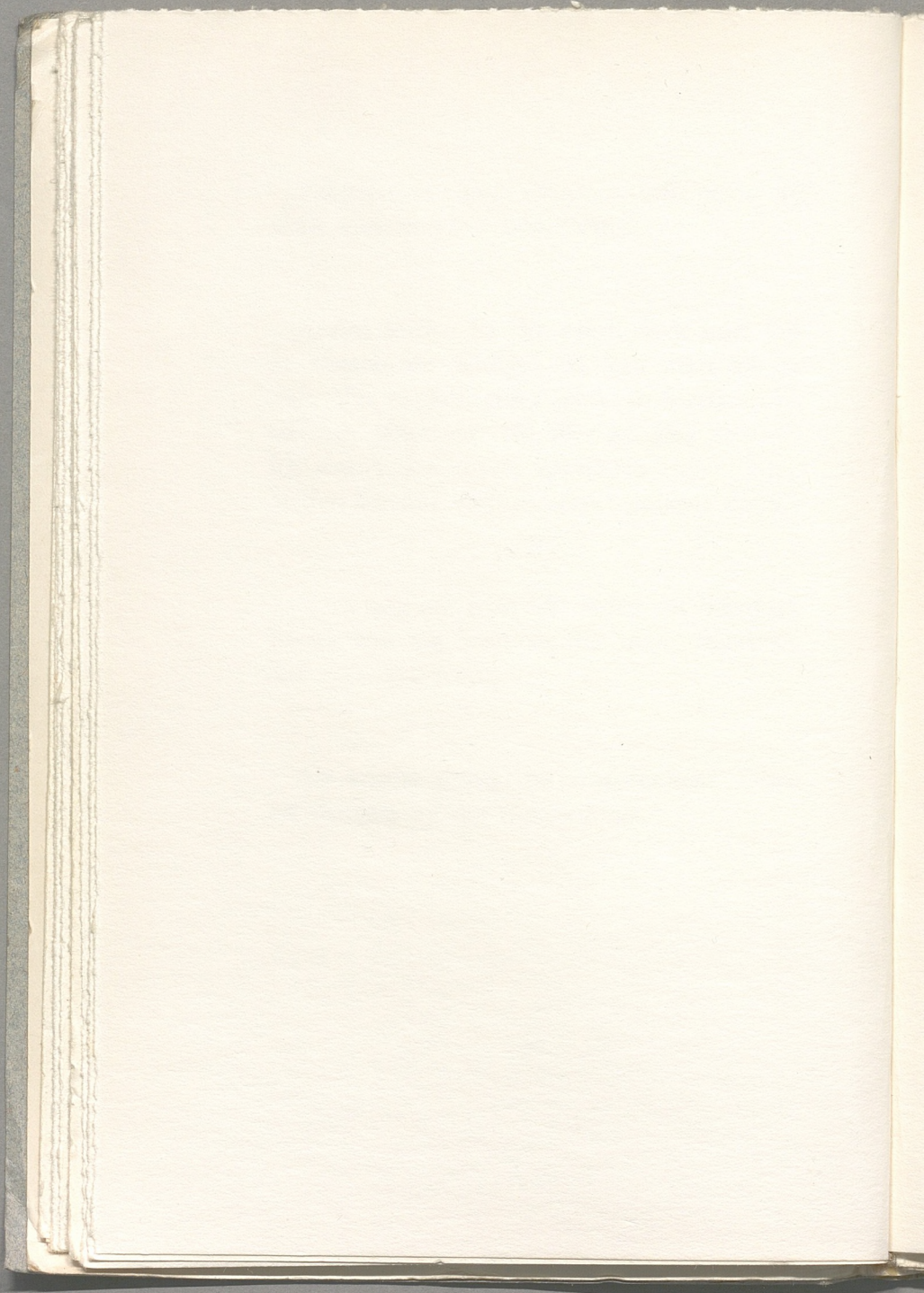
Känslan av inre rikedom vill yttra sig även som utvärtes generositet.

Andra kunna ha det svårt, men mitt fall är enastående jäkligt. Så kan man känna det. Vår psykologiska insikt är fortfarande, när det gäller vårt väl eller ve, lika obefintlig som i den första kärlekens tider. » Jag är den första i världen som upplever detta.»

Vara ung när man blir äldre: att ödmjukt önska lära sig även av det man ringaktar. Att vara ö p p e n.

Att kunna somna på stupstocken! Göra ett örngott av det oundvikliga.

III

Att skriva:

Är det att välja ut sin andes carré, sin själs inre filé, att steka, vända, salta, peppra efter konstens alla regler? Eller: slita ut slimsor och slänga dem från sig ångande och blodiga?

Alla själstillstånd kunna bli produktiva. Ibland ser man någon underlig ört skjuta upp i sitt hopplösaste Sahara. Det gäller egentligen bara att stilla vänta och se.

En författares alster — i och för sig ha de inte större betydelse än de barocka produkter en amatörsvare kan rada upp på

sina hyllor, och stundom äro de bara att likna vid spånorna som ringla sig kring svarvstolen. Högarna av detta krafs växa och växa, och mannen kan drunkna i dem, vilket ej är ovanligt. Men medan han så med barnsligt allvar eller kanske på skämt fyller ut sina timmar kan det hända, att en hemlighetsfull enhet börjar göra sig förnimbar i de skiftande alstren. Ett öde börjar arbeta. En bestämmelse uppenbarar sig och leder hans händer. Då äro hans verk ej mera betydelslösa spillror. De ha dragit hans väsen i ljuset och visat dess enhet. Han är i dem och de i honom. Nu kunde de egentligen undvaras, ty h a n är. Men då de komma få de nödvändighetens storhet och helgd.

Konstverkets hemlighet — det är den oändligt labila och dock orubbliga jämvikten mellan liv och oföränderlighet, sekund och tidlöshet. En klippa som blickar.

Fruktbarhetstillstånd:

Det vägrar infinna sig; viljan dras samman i kramp och stegrar sig, griper in i himlar och helveten men snappar luft och trasor; ursinne kämpar med gråt, äckel och förtvivlan lura. Med ens stillnar något, det breder ut sig, stiger; misstroget spejar man och lyss — inte röra på sig, bara vänta. Och plötsligt ligger det där sollyst och stort, och små frön gro hastigt och glatt, och ro är i djupet och i höjden, och allt är fyllig glädje, mild kraft, sträng frihet.

Jag läser en bok som fångslar mig genom författarens egenartade styrka. Långsamt, rädd att gå miste om minsta skiftning i hans stämman följer jag raderna och känner det som drucke jag ett kostbart vin. Småningom får jag förnimmelsen att hans personlighet lösgör sig från saken han behandlar och träder mot mig oberoende av

skriften. Jag känner hans inflytande som en stark våg gående direkt in i mitt bröst. Jag läser ännu, men orden börja förlora konturerna och förflyktigas; en kraft mäktigare än de, själva deras ursprung, besöker mig i denna stund. Långsamt lutar jag mig bakåt: boken ligger nu på mitt bord lik en nyckel, som jag just begagnat för att öppna en låda med viktiga dokument och ej mera behöver. Under min hud bul-tar blodet taktfast, liksom med målmedveten styrka. Jag tycker mig se klart som i fullkomligt dunstfri luft, min tanke är lik en ung obesegrad brottare; och dock ser jag egentligen ingenting och har lika litet ett bestämt föremål för min tanke. Jag är blott fylld intill huden av någonting betydande och rikt.

Envar skapar själv den bok han läser.

»De me fabula» — verkligt blodgivande läsning framtvingar ofta det utropet. Man hajar till vid en passus, drar förundrad genom några sidor: det är ju just mig det gäller!

Det stimulerande med betydande litteratur: att den djärvt vänder sig till en personligen, säger vad man själv tycker sig ha haft på tungan, visar utsikter som man känner igen, dryftar ens egna problem, ja, tydligt och klart yppar ting som man är ensam om att känna till.

Jag vadar i denna bok som i en raskt flytande ström, där det sprutar om stenarna och slår glitter slingor i varje virvel. Frejdig och uppspelt stövlar jag på, skrattar mot solen och ropar hoj.

»Oskyldig som en duva, listig som en orm» kunde vara konstnärens devis.

En stark ingivelse kan inge fruktan. Man har en hänsynslös övermäktig våldsverkares grepp om handlederna, och inlåter man sig med honom blir man mald till snus. Bara diplomati hjälper. Det gäller att söka vara likgiltig: vända på huvudet, titta på environmenterna, flytta på fötterna. De väldiga nävarna äro tätt inpå, men busen skall hållas i schack och besegras. Vänd blicken halvt till småsaker, medan du känner kraften ruska om dig. Annotera utan att överväldigas. Upplevelsen har du kvar också senare, då du i lugn kan rekonstruera.

Det finns en lakonism, en språkets karghet som framtvings av insikten om våra företags fåfänglighet. Den bildrika blomstrande framställningen kräver illusionernas fetjord.

Dålig språkmänniska kan man vara därför att man bjuder psykiskt motstånd mot

det främmande språket. Man kritiserar sig själv ur dess synpunkt, delar upp sig i det man söker försätta sig i en fullkomlig språkmästares ställe. Man kan känna sig löjlig när man talar ett främmande tungomål, liksom ginge man i andras kläder.

Folk tror att språket kan klädas på ett ämne som en dräkt på en mannekäng. Men språket är ingen dräkt utan själva huden.

Språkligt rätt eller orätt — den saken kan man väl avgöra endast när det är fråga om en kria eller en text som man själv gjort och sökt fylla med sin anda.

Egentligen existera inga fristående ord.

Man har sina hemliga kontrollörer när man skriver: vänner och idoler vilkas blick

man känner över axeln. Det kan vara både väl och illa, i varje fall är det enerverande.

Apollon kan sända en musa förklädd till en penningknipa, en oväntad framgång, en förhatlig nödvändighet. Det vi kalla tillfällighet är ej att förakta. De jämna, trygga och välbeställda ha för stor möjlighet att lägga allt till rätta efter sina egna förnumstiga linjer.

Kallpratet, den ändlösa kåserande formen får visst större lockelse ju mera till åren man kommer. Egentligen är det ingenting annat än obearbetad erfarenhet. I samma ögonblick det väller fram får det en antydning till form, liksom en pasta tar form av tuböppningen, men annars är det sig likt inne och ute. I sanning en underlig materia. Utan temperatur, utan färg, utan form

flyter det fram nästan utan drivkraft men gör ändå mången gång anspråk på att tagas för ett konstnärligt uttryck.

Undra på att den »lediga handen» är så populär. Medan den tunga får fram kanhända bara några grova hack fast det lever inombords som vid jordbävning, inregistrerar dess lyckligare broder som en seismografnål skalv och böljerörelser också om det är dödstill.

Aforismen är en randanteckning, en apostrof, ett utrop, en grimas; den invigde upplever stunden då den föddes.

Andens åker behöver inga konstgödningsämnen. Är den av rätta sorten frodas den av allt som faller på den: kalk och kali, stenar och avfall.

Det är lättare att göra lapidariska inskrifter i täljsten än piruetter i granit.

Hjärtats värme, medkänsla o. s. v. predikas nu på många håll så hetsigt och tillämpas så gråtmilt i litteraturen, att man kunde tro dessa förträffliga egenskaper vara ett *conditio sine qua non* för konsten.

Den frodiga, översvämmande, konturlösa, rikt »levande» litteraturarten har nu högkonjunktur. Det förefaller som om vegetationen här och var redan började ruttner. Återstår således att börja vänta på det tuktade, späkta och gisslade livs- och formidealet.

I sin begränsning är aforismen en litteraturart som kanske i högre grad än andra saknar gränser. Den är en liten stuga

med glugg i väggen uppe på en hög ås.
Och det märkliga är att stugan är transportabel.

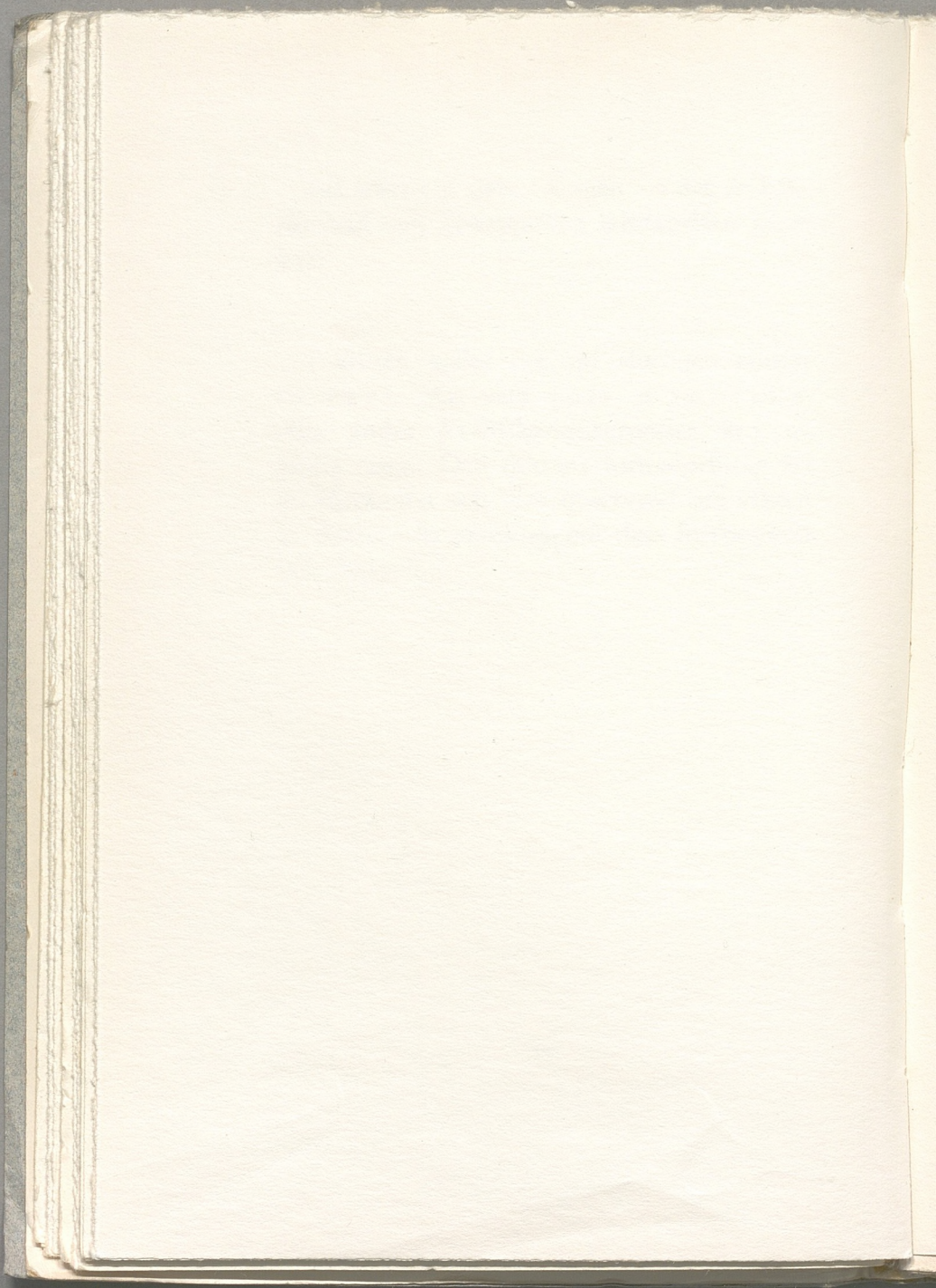
Egentligen äro de förskräckliga, hela svärmen av småord: den, det, och, böjningsformernas massor etc.; allt detta som varken lägger till eller tager från. De äro som stamfar vildens flåsningar och svett och vissel-ljud mellan tänderna, när han helt enkelt säger till att nu skall villebrådet stekas.

Tankarna komma som kulorna på ett radband. Egentligen äro de allesamman e n e n d a, liksom radbandet är ett. Inom en viss gräns kunna de förskjutas på en sammanhängande, slutna tråd, och likasom en fristående kula inte mera hör till radbandet, så vore en fullkomligt ensam tanke inte min.

Att söka sig själv i tingen — det är kanske vad den konstnärliga iakttagelsen innebär.

I dikten gäller det väl slutligen endast att vara. Att vara som människa. Alla andra kvalifikationsgrunder äro av andra rang. Och diktens formalprincip är: att förnimma och vara övertygad om vikten av denna usla existens, om dess fortbestånd och uppgift.

IV

Dostojevski.

Ett fantastiskt akvarium, ett avsnitt av omätta havsdjups skräckvärld flyttar in i min kammare. Halvgenomskinlig vibrerar dess massa av ett sällsamt liv, den uppfyller rummet och undantränger vardagsgrejorna, vilka med ens tyckas förlora sin verklighet. Jag klämmer mig intill väggen och stirrar hypnotiserad in i miraklet. Slemmiga vidunder simma i ett dunkelgrönt fluidum — eller är det kanske rött? En köttig fångarm slingrar sig kring sitt byte. Här och där glimtar det till i dunklet av fosforescerande ljus. Allt som oftast rycker jag till: en fisk eller en vattenödla av skrämmande sällsam skapnad kilar blixtnabbt förbi min näsa. På bott-

nen ligga svampiga mollusker i sakta böljande rörelse, liksom blad på rinnande vatten. Allt lever och rör sig i denna underbara djuphavsvärld, blixtrikt eller nästan omärkligt, målmedvetet eller trevande. Men ändå är det som om intet rörde sig av egen drift. Alla dessa fantastiska varelser äro fångar, de ha sitt tvång och sin obönhörliga lag. Det är någon utanför som dirigerar.

Oväntat, som om en skymmande förlåt plötsligt dragits åt sidan, upplyses detta virrvarr av köttiga lemmar och rovlystna gap. En ström av klart milt ljus genomtränger dunklet. Det är som en uppbarelse, stilla skridande genom avgrunden. Fångarmen släpper sitt byte, bottenens blötdjur stelna till. I det milda rena ljuset ha de förvridna kropparna hejdats för ett ögonblick, medvetna om sin vederstygglighet, och ett rop av smärta genomfar deras värld: det är icke detta vi borde vara.

C. A. Ehrensvärd, ödesmärkte hyperboré,
fåvitske som tror dig kunna rymma undan
dig själv. Du vill fullheten, mognaden, det
beständiga, ditt öga plågas och irrar här
uppe och fylld av het längtan drar du till
Södern. Vid friska klara källor lapar du
vederkvickelse, men knappt har du rest dig
innan Nordens kramp åter rycker i dig.
Du är landstrykaren som vill komma hem
och finna ro. Oupphörligt tror du dig ha
hittat vad du söker och oupphörligt måste
du åter bryta upp. Det gyllne ljuset över
fullgånget hela nejder och människor och
verk kan ej bliva ditt, ty alltför stor är den
anpart Nordens hets och mjältsjuka har i
dig. Du är full av leda och hänförelse,

oreda och klarhet, förakt och kärlek.
Blixtlika ljusströmmar och ansatser som
ej fullföljas gå genom dig. Du hör oss
till.

Thomas a Kempis i en utgåva från »upplysningstiden».

Jag ser en petit-maitre i knäbyxor och lösvador bugande och handkyssande lämna madames aftoncercle, kringvärvd av bifallet efter en avslutande pikant anekdot. Ännu på tröskeln vänder han sig leende och med en stor gest mot sällskapet, men knappt har dörren slutits efter honom innan en grimas förstör de välordnade anletsdragen. Han vandrar frånvarande och liksom tyngd av en börda till sitt sovrum; i förbifarten griper han någonting från ett bord — det är just denna bok i mörkt glänsande skinnband med gyllene monogram mitt på pärmen. Mest lik en uttröttad färdman kommer den städse livaktige fram till sitt rum

och sjunker ned i en fätölj. Han bläddrar och läser; hans ansikte skulle icke nu göra sig i det moquanta sällskapet. »Så ofta jag varit bland människor har jag gått från dem mindre människa.» Han har nu en hemlig vilostund, liksom vid en sakta porlande källa eller i en munks cell, och nästan skamsen känner han sig törsta efter hjärtats enfald och ro. Men han vet att bakom några väggar fortgår det skådespel han agerar med i. Dess narcoticum har gått honom i blodet, och i morgon skall han åter klyftig, utmanande och gäckande spela sin in-vanda roll.

Som andningen mot en ruta är du, Silvio Pellico, som den upproriskt heta och tungsint tränadsfyllda andningen mot en ruta den du ej förmår öppna. I den tunna hinna, som lik en farande sky födes på glaset under din andedräkt, ritar du i trots och förtvivlan, med dårens slöa iterering och gripen av aningen om ödmjukhetens kraft, hårda eller trevande ord. Medan du vänder dig om förflyktigas din skrift, men du andas på nytt fram ditt förgängliga pergament, ty detta är det enda som kan giva dig lisa. När du så en dag åter står inför virrvarret av till hälften utplånade streck på din ruta märker du förundrad att några bokstäver stå kvar som ett tydligt ord i en palimpsest. Och fylld av tacksam glädje stavas du: G u d.

Paul Valéry.

Blodet stannar. Men det finns där ändå, stelnat, skräckfyllt. Människorna, närheten, värmen försvinner — men hänger kvar ändå som en besvärande klump, en släpande vikt, en tragisk gondol under den rena tankens ballong. Ut i öde rymder bär det, över isoceaner — styrs ballongen eller driver den? Och var skola människorna i gondolen hamna?

Walt Whitman.

Du hör ditt Amerika sjunga, nya friska röster falla in från alla håll, modern sjunger och timmermannen och färjkarlen, hela Manhattan och Broadway är med och

floderna och havet och präriernas gräs-
oceaner. Och de tusen stämmorna smälta
samman och gå in i ditt bröst, du sjunger
ut dem från ditt omnibustak, jublande
med alltets solar och grässtrået på prärien,
ty du är i allt och alla liksom allt är i dig.
Du är hemma var du rör dig, du stråets
och lövgrodans broder, du stjärnornas dags-
verke.

»Och jordens kula kedjad fast vid foten . . .»

(Gunnar Ekelöf)

»den stora, sköna jord, som är vår egen,
vårt hjärtas bo.»

(Elmer Diktonius)

Ja, det är just ingenting att tillägga.

Edith Södergran. Riktigare Södergrann.
Eller Södergrannas. Grannen som bor en
bit söderut. Inte är det vidare poetiskt.
Ingen heineskt blickande ensam gran under
ekvatoriala luftstreck. Bara ett hemman i
Närpes.

Självt hade hon ingenting att göra med
den saken. Men jag kan inte låta bli att
brodera lite till.

Närpes — St Petersburg,

Österbotten — Ryssland.

Pietismen, syndakänslan, ruelsens eviga
tillstånd — storfurstarnas krossade Paris-
speglar, känslans våldsamerheter, Raskolnik-
kov, Potemkins briljanter i vinglasen.

Det är trevligt med infall.

Men hon lever och är verklighet.

Hon skapar med ögat. Hon gör av intet. Vi vältra stenar, böka i jorden, resa kummel, vila oss och blicka över vårt verk; och det är alltid samma jord. Hon har en ny grund, ny luft, nytt ljus.

Edith Södergran är paradoxen, vi syllogismen. Jag uppfattar henne religiöst. Hon har gjort språnget. Vi kräla vidare på vår buk. Med alla våra Prometheustag och subtiliteter, med all vår dikt, som ofta inte är annat än ett behändigare sätt att köra plogen.

Verbalinspiration — man kan börja tro på den vid läsning av Edith Södergran.

»Att få förnuftet borttaget.» Såsom extatikerna säga. Att känna dammarna sprän-

gas och för några ögonblick få gå lätt och fritt, utan det beräknande medvetandets träldomsok.

Jag ser några av hennes fränkor. Kanske inte så alldeles närskylda, men ändå.

Birgitta, Kristi brud, rider på den oländiga vägen till Vadstena. Hon sitter och ber på hästryggen. Med ens hänryckes hon så i anden, att hon är frånvarande från sina kroppsliga sinnen. Det enda stora, det viktiga och avgörande kommer till henne. Hon mottar en uppenbarelse. Vad ha förstånd och sinnen nu att skaffa. Ringa är hon bliven, den härsklystna, bara en löpare som frambefordrar sin Herres brev, i vilka viktiga meddelanden äro nedskrivna. Taryligen ställen besöker hon på vägen, men hon nedsölar ej breven. För deras skull är hon ju på väg; det är breven som färdas, inte hon. Ett verktyg är hon. Annars kan hon vara mångahanda, på rastställena vid vägen.

Både Rosa rorans bonitatem och den hänsynslösa pådriverskan.

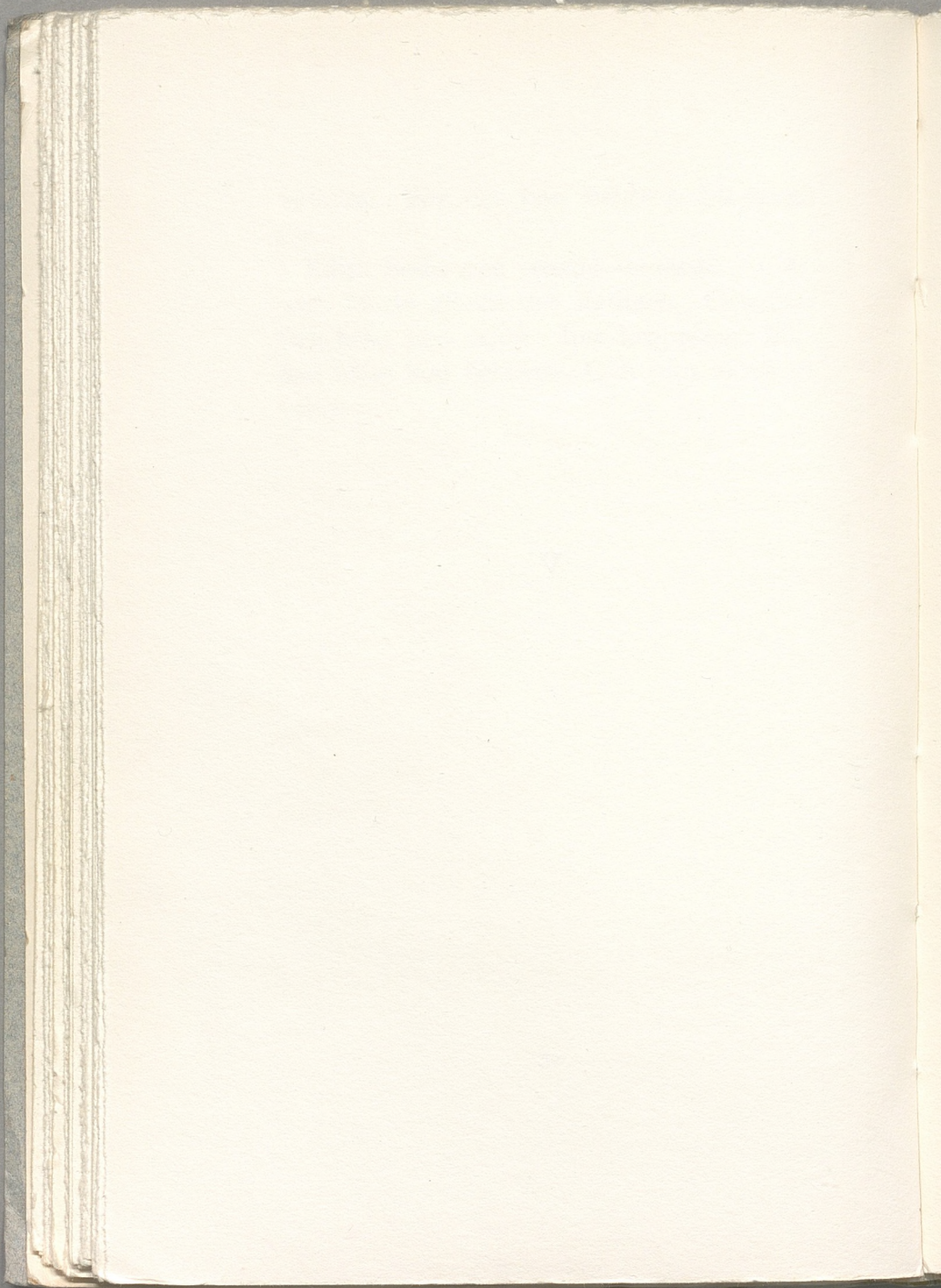
Jag ser Karolina Utriainen, sömnpredikanten. Hon känner dvaltillståndet nalkas. Hon stappplar, hjärtat slår så att det synes genom kläderna. Så dråsar hon maktlös ner på sängen, gamla kloka bondvärdinnan. Hon fuktar ena handens fingrar och gör en stor båge i luften från höger till vänster. Hon vänder bladen i den stora osynliga boken, vari hon läser högt. Inte predikar hon. Hon bara läser det som står skrivet ett stycke framför hennes ansikte. Ett medel och ett verktyg är hon. Vad hon läst vet hon inte sedan.

Och Zolas Marie de Guersaint i »Lourdes». Hon gav tappt i sin tro vid Madonnans källa, förbittrades och förblev obotad i sin svåra sjukdom. Hon tog vid på nytt, och

botades. För det hon behövde bli botad för.

Edith Södergran trodde — visste — liksom Marie gjorde det slutligen. Och hon fick hälsa hon också. Inte kroppsligt. Men den hälsa hon behövde. Och som vi säkert behöva.

V

Varför skäms man för att prisge sitt
egnaste? Därför att det är den största ynke-
domen, vår skam och förtvivlan, ett stin-
kande gungfly av oklarhet, fulhet och van-
makt.

Hemskt att titta in i sin genomgångna
»utveckling». Fanns det så många bandi-
ter inom en? Och vem vet vilka där finns
ännu.

Jag trodde jag låg i träde; men det var
i ett träsk jag låg.

Det tar ont att vara: jag känner att jag har både tungsinne och lättsinne, men inte allvaret och glädjen, det glada allvaret — det verkligt nödvändiga.

Kosmiska katastrofer och såret i lillfingertoppen, lyckans minsta spark eller bara skymten av en förhoppning — för allt bävar du och i allt finner du en himmel, fantasi, du som lika hemvant rör dig i solsystem och molekyler.

Varför skulle man samla livsmod om inte för att göra av med det?

Jag är ingen improvisatör. Varken i tankar, ord eller gärningar.

Men jag är otålig. Alltför ofta startar jag i otid och får lov att diskvalificera mig själv.

Ordning är kanske för mycket — men att söka få en viss lugn rytm i sitt liv.

Vad det är påkostande med en smula framgång! Då man inte hela tiden kan bära framgången utan högfärd. Man ser allt man ville eller inbillar sig vara som en *v e r k l i g h e t* och trampar fram på skyhöga ben. Och ögonen värker, värker: de är inte inställda på att se fotfästet från den höjden.

Moderliga tanter få ömhetsanfall gentemot mig, psykologiska djuplodare gå och lura på mig som på en utstuderad brottsling, jag gäller för klok och dum, högmodig och anspråkslös — och alla tyckas mig ha rätt. Är jag allt på en gång eller var sak i sin tur?

Jag känner till den livsfientliga passionen att renodla, att oförsonligt tillspetsa, göra liv till matematik. Skarpt stiger ett antingen — eller ur varje gemytligt både — och.

Min innersta lidelse: att motarbeta mig själv.

Förblivande och fulländat utan att vara förkrossande — jag tror det är mina omedvetna fordringar på tingen. Där de kraven inte uppfyllas kommer sorg, förakt eller rädsla in i mitt förhållande till omvärlden.

Jag vill det omöjliga. Jag vill det oändliga i förkortning.

Som myror i en stugvägg knapra och gnaga i mig svärmar av men och kan-

ske och å andra sidan. Jag skulle dock tro mina stockar lika goda som andras; frathögar blir det i varje fall. Och jag bryr mig inte om att gripa till kardinalmedel. I grund och botten är jag väl inte så mån om att ha det bra ombonat andligen.

Jag börjar misstänka att ångesten är rätta smörjan för min mekanism.

Det är inte lätt att vara en lättsinnig puritan.

Jag känner er, ni fullvuxna och färdiga, kan edra fraser och ser er med självfallen oberördhet röra er kring de ångande köttgrytorna. För all del, inte är det dem ni har i tankarna! Förstrött fingrande på locken kastar ni ut er visdom, och den säkerhet varmed ni avfärdar de kvistigaste

problem är lika stor som er upptäckarglädje
över en söndertuggad sanning.

Låtom oss bedja:

Förunna oss i vår frids och vår självtillits
namn kraft att i dag liksom härintill blåsa
upp oss till stora runda regnbågsskimrande
jag-bubblor!

Gör ditt liv till en münchhausiad —
annars duger du inte.

Inte kunna människor störa. Men det är
anspråk som tassa omkring en, krav som
smälla i dörrarna och förebråelser som lura
över bord och kastruller.

Jag uppreser mig mot att bli inblandad i
de vardagligheter, falska ambitioner och

små hatstämningar, som anses höra till en samhällsmänniskas plikter.

Att segt och envist försöka hålla sin stil — det är kanske hela livet.

Försöka — vi svaga och halva måste försöka så mycket. Den goda, den tappra, den skurkaktiga eller genomelaka behöver väl ingenting försöka — om nu sådana renrasdjur finnas.

Ofta kan man ej annat än titta på sig själv som på ett underligt djur i en menageribur. Vilka löjliga konster man har för sig och hur obegriplig man är! Men det finns väl lag och metod också i den galenskapen.

I min barndom kunde jag inte nog förvåna mig över att jag blivit född på den plats där det skett, att jag var just den jag var och att jag hade omkring mig de människor och ting jag dagligen såg.

Jag känner mig alltjämt som barn. Jag möter fullvuxna, grovlemmade, allvarliga och arbetsamma män och kvinnor och hör att de äro flere år yngre än jag. Egen-
domligt!

Barnet behöver sina färdigdragna linjer på papperet, sin »lathund», humlen sina stänger. Och oron någonting att vara oro mot — kanske den på så sätt kan bli en riktigt målmedveten och nyttig oro.

Emellanåt har jag tänkt att de ändå finnas till och sväva omkring oss, de dödas

andar. Kanske det är av godhet, för att inte skrämma oss, som de vanligen inte ges sig tillkänna. De kunna ha det svårt: ofta ville de rätta, varna och hjälpa oss men våga det inte, och göra de det någon gång av kärlek så förskräckas vi och de nå inte sitt syfte. Därför hålla de sig vanligen så stilla. Oftast är det kanske de elaka andarna som uppenbara sig, för att skrämma oss, eller också de, vilkas kärlek är så stark att den utsläcker deras förnuft.

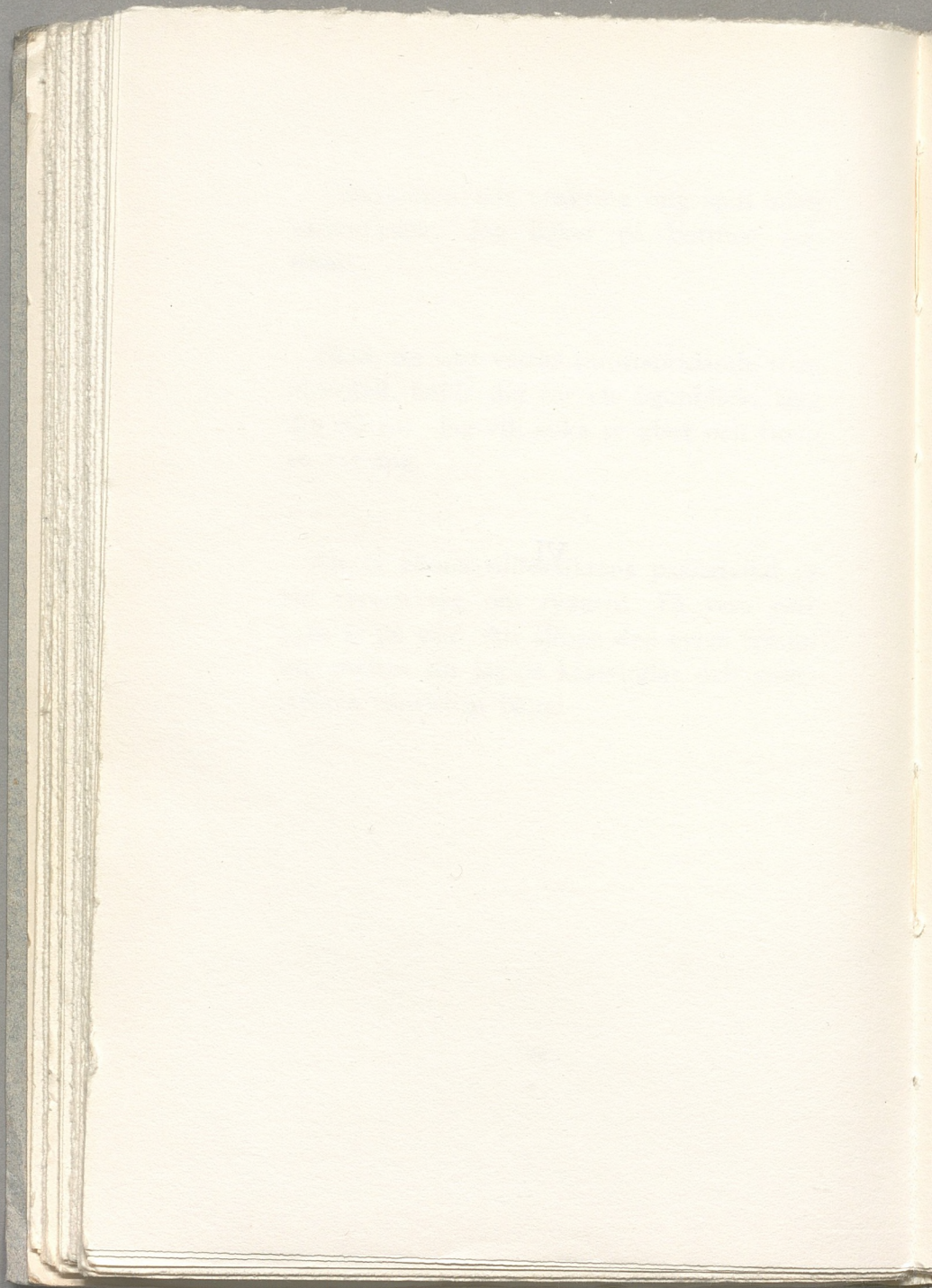
Jag är trött. Jag har hela rummet i mina ögonglober men ser ingenting. Impulser komma och gå in i mig obehindrat, som vinddrag i ett rum med öppna fönster. Jag tycker svagt att somliga äro goda, andra dåliga — varma, kalla eller ljumma. Jag är bara trött och öppen och motståndslös. Nu kom en behaglig pust, av lagom temperatur — god eller dålig, jag låter den pusta i väg med mig!

Tidlösheten slår omkring mig som stora vattenringar. Jag ligger på botten och tittar.

Blod, du vårt varma dunstspidande röda klorofyll, hejda dig för ett ögonblick, lägg dig till ro. Jag vill söka se klart och finna en mening.

Att få känna tillförsiktens passadvind ta sitt trygga tag om ryggen! Få veta vart man är på väg! Att slippa den eviga remissen mellan sin jag-ös kastvindar och vindstillans vämjeliga bälte!

VI

Jag snör av mig skornas isoleringsplattor och lägger mina nakna fotblad mot den skrovliga jorden. I samma stund är det som genomginge jag en förvandling. En ström går föryngrande genom mig och upplöser någonting stelnat i min kropp, ger nytt liv åt domnade känselspröt och smälter någon hinderlig broskig massa under huden. Jag får en omotiverad lust att skratta, tanklöst och barnsligt, som när någon kittlar en. När jag stiger på det varma stickande gruset dra sig de ovana fötterna samman i lustblandad smärta och ryckningarna fortplantas ända upp till axlarna. Det är ganska lustigt. Jag vandrar ut på gårdstunet och låter gräset svalkande stryka kring benen; här inne i jordens gröna

fäll ha fötterna det lugnt och behagligt, de sluta sig förtroendefullt nära till marken. Så stannar jag framför granen vid uthuslängans gavel. Jag har ej sett den ha en sådan förtrolig uppsyn förr. Varm och sömnig dåsar den i solen och ger mig lust till lättjefullt prat och skratt. Allt kommer mig så nära i dag. Småsjungande vandrar jag omkring, jag är en buske bland buskar, en glad prisse i ett förtroligt lag. Borta vid trappan ligga mina skoplagg, en löjlig bortkommen hög på den lysande sanden, gammalt skinn som en nymornad varelse strukit av sig. Sannerligen, vad ha de för en uppgift här, dessa styva känslolösa höljen som beröra asfalten och det daggiga gräset, doftande smultronbackar och dypölar med samma retsamt högdragna likgiltighet.

Från morgon till kväll står vår korsvägsstuga fylld av liv och röster, växlande efter måltidstimmar, lediga stunder, oberäkneliga ögonblick. Som ett flitigt använt kärl fylles och tömmes den beständigt. Den jämna ron, som delar med sig åt människornas blickar, åt dagssysslorna och till och med åt husgeråden och väggarna, får ej tid att lägga sig och påbörja sitt verk. Bäcker, åar och diken från alla väderstreck flyta samman i detta rum; de komma med gummor och lediga drängar i oberäkneligt lopp från stugor och fält, med strykare från de vittfamnande vägarna. De komma från vildmarken och från staden. Porlande rännilar förbytas här i en hast till dånande vattenfall; ett gladvatten breder ut sig men bry-

tes snart i en ilsken fors. Tjänsteflickans skratt stiger i kaskader kring ugnstenarna, och nere om dem flyta sävliga becksvarta flöden från skogarna. Nynnande går värdinnan kring som en aldrig sinande rännil. Hon är det enda konstanta: annars bär varje ögonblick något nytt med sig.

Ett ensamt lövlöst träd mot den vit-grå-violetta januari-eftermiddagshimmeln. Det sträcker ut grenarna, jämna, slanka, de lägre längre ut än de övre, och alla hålla de upp mot ljuset en öppen hand, som vill samla upp, ett knippe nerver mot något som skall förnimmas, en skål mot något. Tydligen äro grenarna till bara för denna hand och dessa fina förgreningar. Vid stammen knotttras grenarna ihop, det är som om de kämpade om rätta vägen och första platsen. Men under dem reser sig stammen ren, klar och stark. Säkert är den till bara för dessa grenar, som bära upp nerverna och skålarna för ljuset. Jag vet att stammen är fäst vid jorden med en duktig näve, en hand som kläm-

mer sig fast i myllan. Roten är visst till för stammen, grenarna, de blivande löven och deras porer. Och allt är till för vad?

En flora av eget slag breder ut sig över min vindskammares väggar. Från golv till tak simma blomsterkvastar kring som en väldig lustfararflotta, framtrollad av den billiga tapetens mönsterritare. Tröstlöst upprepa sig buketterna med ett par fattiga variationer, och att betrakta dem är som att sitta till bords i ett rikt hus och ständigt få sig till livs samma rätt, varannan gång lite omstuvad. Ändå har jag länge betraktat dessa tapetblommor med ett närgånget intresse. De äro inte vanliga. De spränga sönder botanikens system, de tillhöra en annan flora än den kända och inregistrerade.

Först gav jag de spretande buketterna en förströdd blick och glömde dem; men

de gjorde sig påminna igen. Det var någonting säreget med dessa överkliga, liksom stelnade stockrosor, om det nu var sådana, med de svarta och gula tvärbanden över en bjärtröd kalk och stjälkarnas blad framträdande blott som en aning mot den grå bakgrunden. Kanske var det rent av blomans idé jag hade framför mig, den oförgängliga platoniska urbilden till vår bristfulla växtvärld: blomsterskarorna på väggarnas fält tycktes sannerligen simma i ett transcendentalt fluidum.

Slutligen stod det klart för mig: dessa tafatta och prålande blomknippen påminde mig om ett av den folkliga skönhetskultens altaren, framstugornas grannlåtsbelastade byrår, de vaxade pappersblommorna utan förebild i verkligheten, plymerna av skramelmässing, dubbelfönstrens eterneller och buketterna av torkad tåtel i sällsamt formade vaser. Samma värld var det som blommade på mina väggar.

Det är en tidlös värld. Balsamerad och

vilande i sig själv låter den växlingarna tåga över sig, och deras fjät lämna inga märken. Allmogen är följdriktigare och klarare i sin skönhetsdyrkan än de bildade. Vad skönt och anmärkningsvärt kan det finnas för bonden i en blomma på ängen, som skall falla för hans lie och nära hans ko, om hon duger därtill? Eller i ett landskap vars jordmån och avkastning han städse har för ögonen? Det är bara simpla ting inom hans dagliga vandels krets.

Men framstugornas byråar! Som öar ur sagan resa de sig i dagarnas flod, oberörda av dess svall, oförgängliga i sin bräcklighet. Ängarnas blomster förgå, men byråarnas prakt har trätt in i det varandes värld och härskar där som kejsare på sina troner, oåtkomliga, obegripliga, fascinerande, utan samband med livets vanliga förlopp. En förtorkad och skallrande blomma, placerad som en mumie i den prunkande vasens sarkofag, kan äga denna förunderliga makt. Den har lämnat växlingarnas och nyttans

låga värld och är nu ett förblivande ting,
höjt över våra grova händer och syftemål.
Nu kan den vara vacker. Och mina väg-
gars fantastiska blomsterkvastar blåsa smatt-
rande fanfarer vid portarna till detta lysande
och hemlighetsfulla rike, den sminkade,
artificiella skönhetsens kejsardöme, älskat
av primitiva och dekadenter.

Jag sätter mig huttrande i trädgårdsgungan.

Nu är korsvägsstugan borta, utstruken. På något tiotal meters avstånd den grå granngården. Också allt annat grått, en övergiven, gnagande gråhet. Bara den gula propstraven nere vid ån har en röst, ett liv. Fullkomlig stillhet. Ett trött regn föll på förmiddagen. Några droppar rissla ännu ner från kvistarna.

Så slås granngårdens dörr upp. En liten värld inne i den stora ödsligheten ger sig tillkänna. Två kvinnor stå på tröskeln, på gränsen; den ena tar avsked. Orden äro förunderligt stora i tystnaden, liksom icke gjorda för människor. En jätte sitter visst kurande någonstans, snålt lyssnande till

varje ljud. Men bakom kvinnorna finnes en liten varm värld, ett klappande hjärta i rymden. Där trängas kroppar, blickar och ord. Kvinnorna stå nu på gränsen. Deras ord komma från det klappande hjärtat och slukas av tomheten.

Nu går den ena kvinnan. Hon vandrar hastigt, framåtböjd. Dörren slår igen. Den bortvandrande är ensam med ödsligheten. I en vägkrök försvinner hon. Hon uppslukas av den stora tigande jätten.

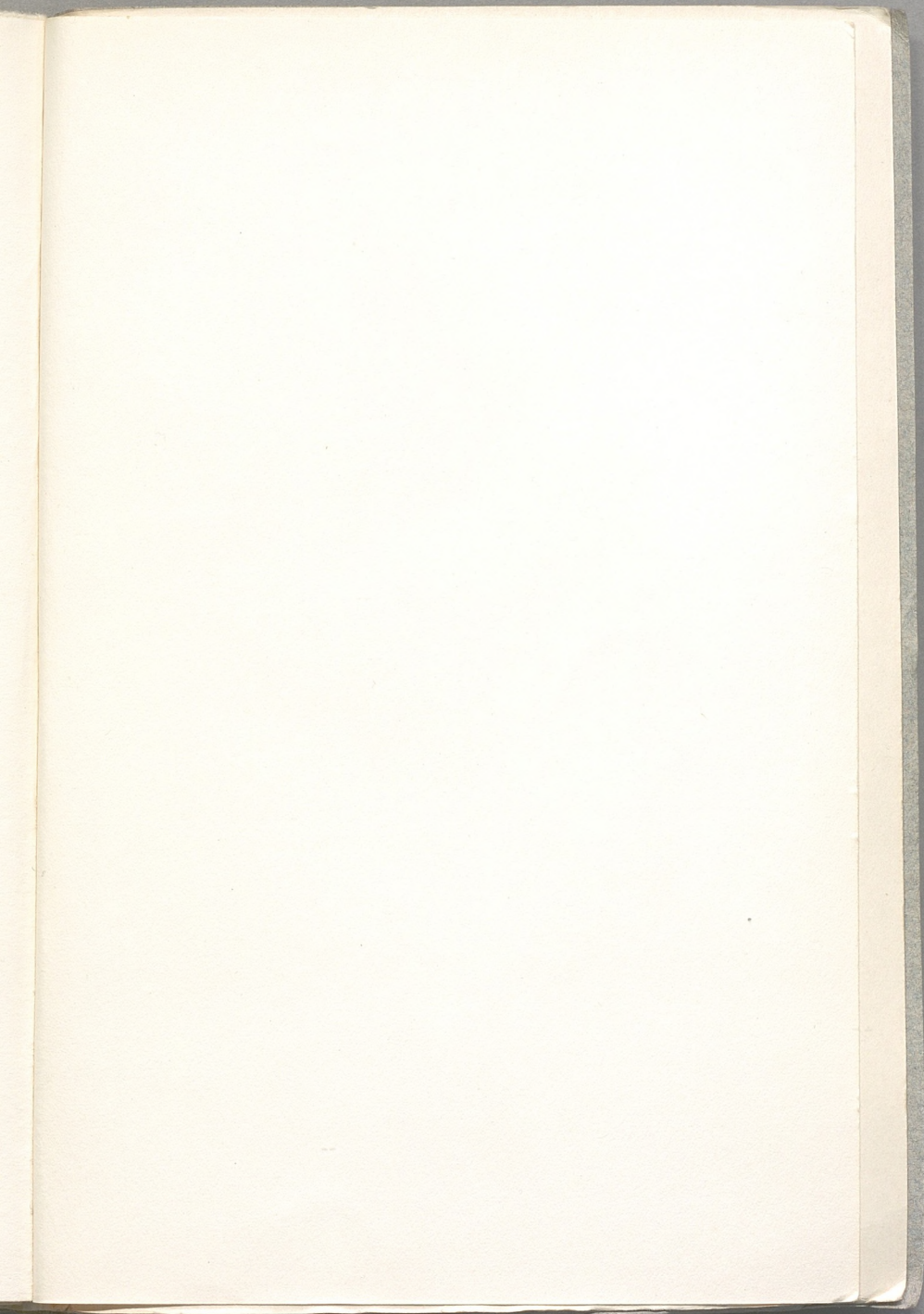
Vad vill du oss, tystnad? Gruset knastrar under foten, berättar, småpratar, ställer sig in. Men ur omätligheten bortom åsryggarna, ur alla väderstrecken, ur höjden och ur djupet drar sig tystnaden samman och förtätas i ett skratt.

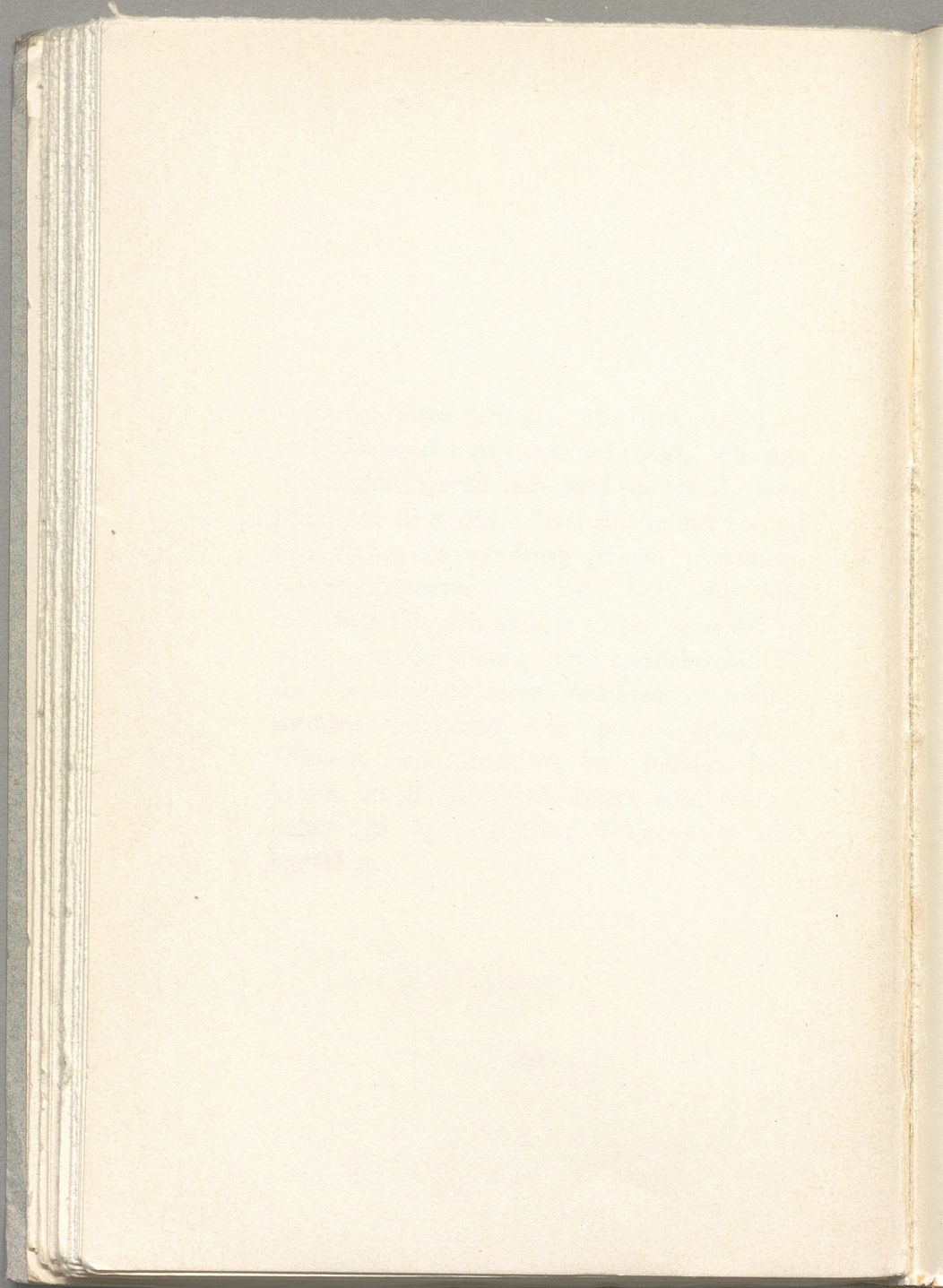
Jag minnes en obetydlig episod.

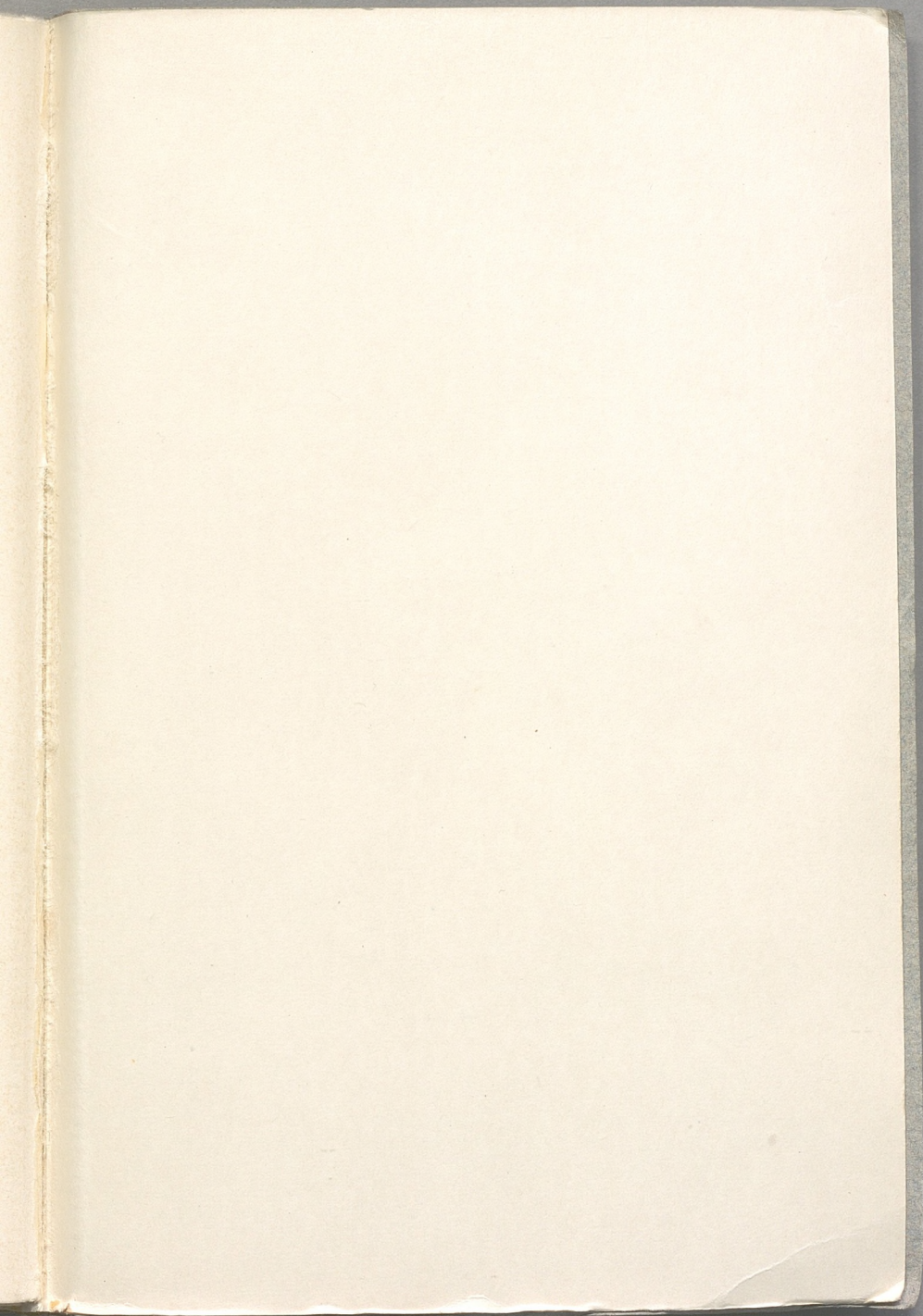
På ett kafé sitta två kvinnor och sladdra i mun på varandra, ett tal utan färg, utan nyansering, utan lidelse, utan rymd. Jag tittar på deras beniga profiler och undrar över det måttlösa innehållet där bakom: vad som hänt på kontoret, vad han sagt, hurudan hon egentligen är — hundra ting droppa som ur två läckande kannor. Jag känner mig gossaktigt skamsen på kvinnökönets vägnar, som om jag överraskat min mor i en förnedrande situation. Hur mycket mänskligare äro ej de lättsinniga och de koaktigt dumma! De kunna vila i sin njutning, eller sin enfald, det kan stå rymd och mening kring dem. Men ändå: medan jag fortsätter att betrakta dessa två liksom kon-

sistenslösa väsen, tyckas de vinna en dunkel tragisk meningsfullhet. Jag ser dem fladdra i luftdraget från klyftor vilka de till intet pris vilja låtsas om, två stackars hjälplösa varelser som med självbedragarens iver bygga barriärer av puderaskar på randen av isiga stup.

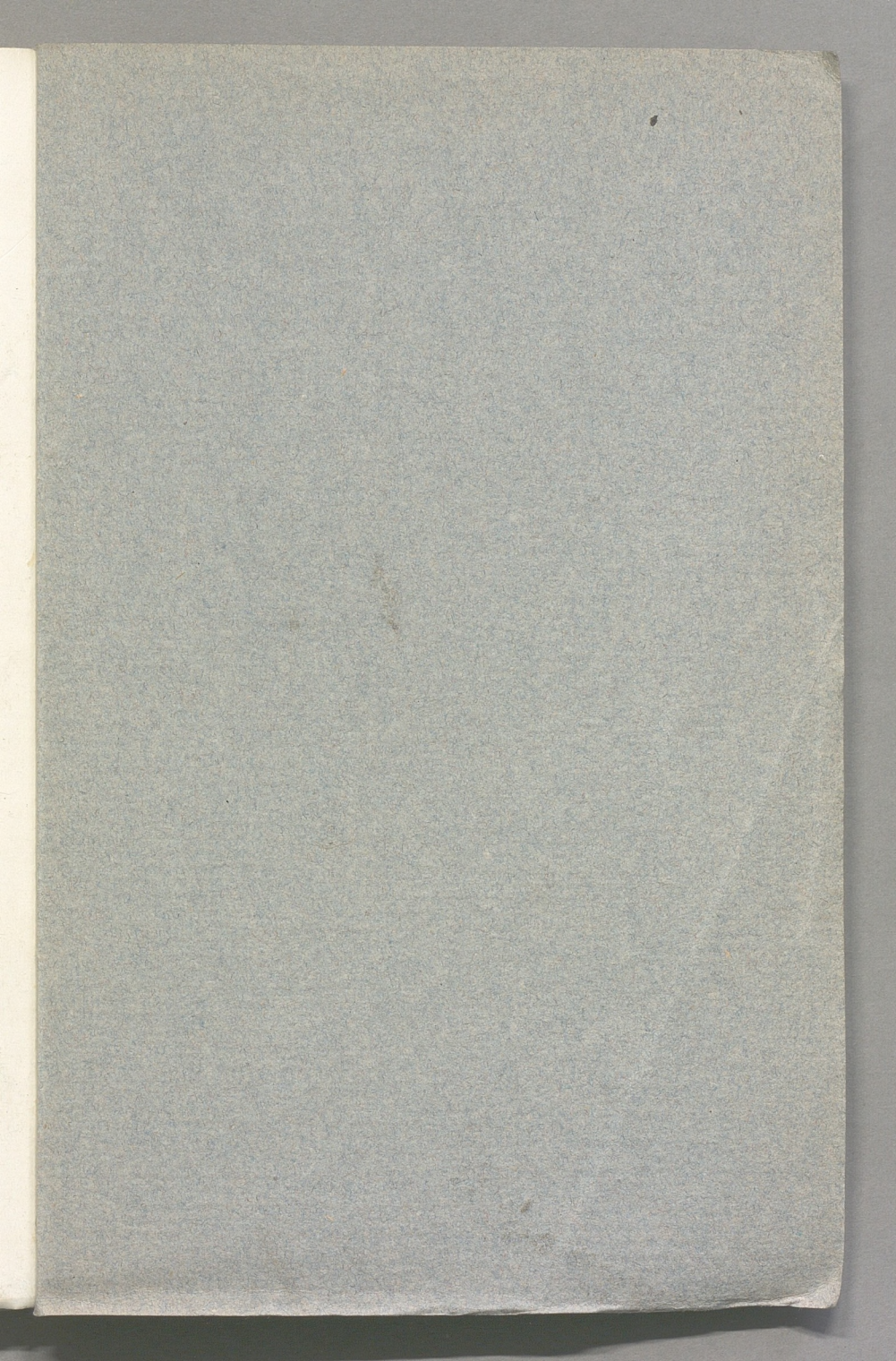
Barnet löper kring i skog och mark, en yr blodkropp i naturens lekamen, och gräs och fåglar, vatten och jord spegla sig som fränder i dess öga. En ledig stund tar sig den vuxne en vandring på sin vägstump, bryter frånvarande en kvist och låter ögat fara över fält och skogar såsom man ser på något man ej väntar finna annorlunda. På sin förstutrappa sitter åldringen i kvällstunden, stirrande som genom förgallrat fönster: hans stuga är ett fängelse, hans kropp ett fängelse och ljuset som faller i hans öga är någonting främmande och överkligt.

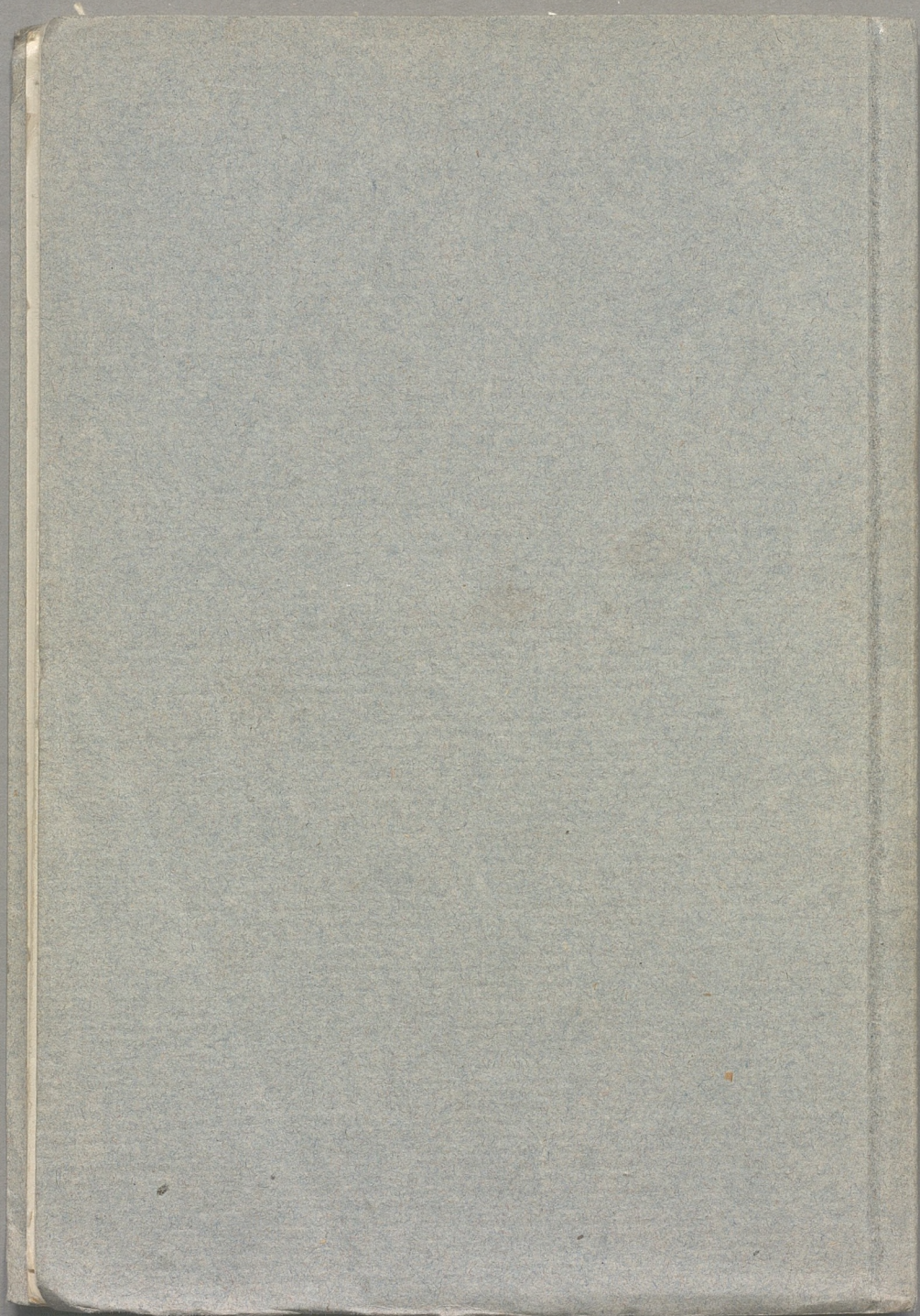

Pris 35: —

www.books2ebooks.eu